

Костенко Дарина

Моїсєєва Наталія

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

СТИЛІСТИЧНІ ДОМІНАНТИ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА СПЕЦИФІКА ЇХ ВІДТВОРЕННЯ В ТЕКСТІ ПЕРЕКЛАДУ

Категорія стилю відіграє значну роль у перекладознавчих дослідженнях, особливо коли мова йде про художню літературу для дітей. З погляду мовознавства, стиль визначається як комплекс принципів відбору та структурування мовних одиниць, який відображає як колективні, так і персональні характеристики комунікації. За твердженням Л. Бацевича (2004: 186), мовний стиль можна інтерпретувати як варіант літературної мови, закріплений традицією за конкретною суспільною сферою та відмінний від інших варіантів за лексичними, граматичними і функціональними параметрами.

У перекладознавчому дискурсі концепція стилю актуалізується концептом стильової домінанти – найхарактернішої ознаки стилю, що забезпечує його розпізнаваність та когерентність.

Поняття домінанти стилю належить до фундаментальних категорій сучасної лінгвостилістики, оскільки воно слугує для ідентифікації провідних маркерів індивідуальної авторської манери або ключових особливостей художнього напрямку. Домінанта – це центральна ознака або комплекс ознак, які надають твору художньої ідентичності та підпорядковують собі решту компонентів стилістичної структури. Дж. Ліч стверджує, що стиль є не просто проєкцією мовної системи, а й усвідомленим авторським вибором, який реалізує естетичну мету через домінантні лінгвістичні засоби (Leech & Short, 2007: 31). Домінанта виявляється на різних мовних рівнях (лексико-семантичному,

синтаксичному, фонологічному), визначаючи образну структуру та емоційно-тональну палітру тексту. Домінанта трактується як ключовий компонент цілісної текстової системи, що узгоджується із загальною авторською інтенцією та забезпечує єдність стилістичної організації твору (Simpson, 2004: 48).

У літературі для дітей стильові домінанти характеризуються специфічним змістом. До них належать емоційна насиченість, наївність тону, ігровий характер, діалогічна структура, ритмічна організація та спрощена синтаксична будова. Ці характеристики гарантують комунікативну прозорість тексту, доброзичливу інтонацію та здатність викликати емпатію.

Література для дітей є особливим різновидом художньої словесності, орієнтованим на аудиторію певного віку з урахуванням рівня її мовного розвитку, когнітивних і емоційних параметрів, інтересів та уяви. Дж. Стівенс визначає дитячу літературу як «словесність, адресовану безпосередньо дитині, що поєднує художню форму із виховним чи пізнавальним змістом» (Stephens, 1992: 3).

Лінгвістичні особливості дитячих текстів визначаються прагненням зробити мову максимально доступною, образною й емоційно привабливою. Це досягається завдяки простоті синтаксичної будови (стислі речення, частотні повтори) та використанню першої особи і теперішнього часу у формі викладу, що створює ефект безпосередньої включеності читача у події. Така оповідь створює чітку орієнтацію на знайому дитині ситуацію (Hunt, 2005: 79). Крім цього, невід'ємною ознакою є інтенсивна присутність мовної гри, неологізмів, звуконаслідувань та римованих структур, які надають тексту музикальності, легкості запам'ятовування і стимулюють розвиток мовної чутливості, створюють ефект динаміки, гумористичності або емоційної близькості.

Точка зору у цих творах формується через фокалізаційні стратегії та принципи розмовної прагматики (Hunt, 2005: 80), що дозволяє

відтворювати не лише події, а й автентичне мислення персонажа, його інтонаційний малюнок та особливості мовлення, наближуючи його до реального дитячого спілкування.

Наступною визначальною лінгвістичною особливістю є висока діалогічність дитячих творів – активне використання прямої мови, вигуків і коротких реплік персонажів. Як зазначає Хант, дитяча проза частіше, ніж доросла, спирається саме на пряму мову: «У дитячій літературі діалоги з прямою мовою трапляються значно частіше, оповідач має менший контроль над точкою зору під час діалогу, надаючи персонажам більшої автономії у висловлюваннях» (Hunt, 2005: 82). Це сприяє створенню ілюзії живого спілкування між героями та юним реципієнтом. Таким чином, усі лінгвальні засоби дитячої літератури слугують не лише для передачі сюжету, але й для полегшення сприйняття, максимального залучення дитини до оповіді.

Питання наративного голосу є ще одним суттєвим аспектом дитячого літературного дискурсу. За словами Ханта, що «Наявність оповідного голосу, який інтерпретує сцену для читачів, є характеристикою ще одного лінгвістичного аспекту текстів» (Hunt, 2005: 80). Такий наративний голос виконує функцію провідника: він допомагає юному читачеві орієнтуватися у подіях, інтерпретує їх замість дитини чи разом із нею, делікатно спрямовуючи процес розуміння.

Усі зазначені лінгвальні та стилістичні особливості дитячих текстів набувають особливої ваги у перекладознавчому контексті. Транслювання дитячої літератури іншою мовою становить особливий виклик для перекладача, оскільки вимагає врахування не тільки лінгвістичних, але й когнітивних, культурних та педагогічних факторів. Перекладач повинен орієнтуватися на реципієнта з іншим рівнем життєвого досвіду, мовної компетентності та сприйняття художнього слова. П. Хант справедливо зауважує: «якщо ми оцінюємо дитячі книжки за тими самими системами цінностей, що й книжки для дорослих – у порівнянні з якими вони

приречені виглядати меншовартісними – то ми створюємо собі непотрібні проблеми» (Hunt, 2005: 1). Це твердження акцентує необхідність окремих критеріїв аналізу та перекладу дитячої літератури.

Центральною проблемою є переклад словесної гри, неологізмів та каламбурів, де вкрай важливо зберегти звукову організацію (римування, алітерацію, асонанс), вимагаючи від перекладача творчої адаптації. Це означає, що переклад має бути не лише семантично коректним, а й просодично подібним для забезпечення ритмічності та запам'ятовуваності (Lathey, 2016: 45). Крім того, перекладач повинен зберегти тон тексту, який зазвичай характеризується наївністю, доброзичливістю та гумором, уникаючи надмірної дидактичності чи інфантилізації (Shavit, 1986), і вдало передати «дитячий голос» персонажів.

Щоб реконструювати ці особливості, перекладач може застосовувати декілька базових стратегій (Fowler, 1986):

1. Функціональна еквівалентність – відтворення художньої функції через альтернативні засоби (наприклад, створення нової словесної гри;
2. Ритмічна і фонетична субституція – використання звукових повторів (римування, алітерації) для збереження музикальності віршованих творів;
3. Стилїстична адаптація – відбір мовних інструментів відповідно до віку та культури дитини (наприклад, спрощення синтаксису чи заміна культурних реалій);
4. Експресивна компенсація – введення додаткових емоційних елементів для збереження комунікативного тону (грайливості);
5. Моделювання риторичного ефекту – реконструкція стилїстичного прийому через інший засіб (наприклад, заміна каламбуру на паралелїзм) для збереження темпу і настрою.

Наприклад у німецькому оригіналі "Rotkäppchen" («Червона Шапочка») братів Грімм вовк запитує: "Ei, Großmutter, was hast du für große Ohren!" (дослівно: «Ой, бабусю, які ж у тебе великі вуха!»). Повторювана

структура "was hast du für"... створює ритмічний малюнок і передбачувану інтонацію, що полегшує сприйняття діалогу дітьми. У перекладі Є. Кротеви́ча збережено інтонаційний ритм і дитячу емоційність через інші синтаксичні засоби: «Ой бабусю, чому в тебе такі довгі вуха?», «Ой бабусю, а які в тебе великі очі!» Перекладач застосовує функціональну еквівалентність, передаючи художню функцію повторюваності та здивування через природні українські питання, а також ритмічну субституцію, відтворюючи очікуваний темп діалогу за допомогою вигуку «Ой бабусю...». Крім того, вжито стилістичну адаптацію, адже синтаксис і лексика перекладу наближені до інтонаційного стилю українських народних казок, що підсилює автентичність звучання для дитячої аудиторії.

Інший показовий випадок – переклад "Alice's Adventures in Wonderland" Л. Керролла, де гумористичний ефект часто ґрунтується на каламбурах, що унеможлиблює дослівну передачу. В епізоді з омонімами "tale/tail" (оповідь/хвіст) перекладачка О. Ставицька використовує стратегію риторичної компенсації: замість словесної гри вона застосовує синтаксичний прийом для збереження ефекту абсурдної логіки.

Оригінальна репліка: "It's a long tail, certainly," said Alice, looking down at the Mouse's tail; "but why do you call it sad?" У перекладі звучить як: «Сумна історія, – сказала Аліса, глянувши на хвіст, – і довга також». Гумористичний ефект реконструйовано, хоча пряма лексична гра втрачена – натомість відтворено функціональне навантаження стилістичної домінанти: химерну логіку дитячого мислення та поетику мовної гри.

Список використаних джерел

1. Бацевич Ф. С. (2004). Основи комунікативної лінгвістики. Київ : Вид. центр -Акад. – 342 с.
2. Fowler R. (1986). Linguistic criticism. Oxford : Oxford University Press, – 190 p.

3. Hunt P. (2005). Understanding children's literature. 2nd ed. Oxford University Press. – 225 p.
4. Lathey G. (2016). The translation of children's literature: A Reader. Routledge. – 259 p.
5. Leech G. N., Short M. H. (2007). Style in fiction: a linguistic introduction to english fictional prose. 2nd ed. LONDON : LONGMAN. – 404 p.
6. Shavit Z. (1986). Poetics of children's literature. University of Georgia Press. – 163 p.
7. Simpson P. (2004). Stylistics: a resource book for students. London : Routledge. – 262 p.
8. 8.Stephens J. (1992). Language and ideology in children's fiction. London : Longman. – 308 p.

Джерела ілюстративного матеріалу

1. Брати Грімм (1956). Брати Грімм. казки / пер. з нім. Є. Кротевич. Молодь. – 38 с.
2. Керролл Л. (2019). Аліса в країні див / пер. з англ. О. Ставицька. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА. – 208 с.
3. Grimm Brothers. (1950). Grimms Märchen. Nuremberg : Sebaldus-Verlag. – 63 p.
4. Lewis C. (1907). Alice's adventures in wonderland. New York : Dodge Publishing Company. – 164 p.